

Τζακ Κέρουακ Δόκτωρ Σαξ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ-ΙΚΑΡΟΣ
ΜΠΑΜΠΑΣΑΚΗΣ

«Το καλύτερο βιβλίο που έχω γράψει
ή που πρόκειται να γράψω».

JACK KEROUAC

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

ΔΟΚΤΩΡ ΣΑΞ

ΤΖΑΚ ΚΕΡΟΥΑΚ

ΔΟΚΤΩΡ ΣΑΞ

ΦΑΟΥΣΤ, ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιώργος-Ιάκωβος Μπαμπασάκης

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονοι Κλασικοί – 36

Τζακ Κέρουακ, *Δόκτωρ Σαξ*

Jack Kerouac, *Dr. Sax*

Μετάφραση: Γιώργος Ίκαρος Μπαμπασάκης

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις: Κώστας Σίμος

Σελιδοποίηση: ΦΑΣΜΑ ΑΦΟΙ Καπένη Κ. & Α. Ο.Ε.

Φιλμ, μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright© Jack Kerouac, 1959

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2009

Πρώτη έκδοση στην αγγλική γλώσσα από τις εκδόσεις Grove Press, Inc.,

Νέα Υόρκη, 1959

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Μάρτιος 2018

Κ.Ε.Τ. 6976 Κ.Ε.Π. 181/18

ISBN 978-960-16-5472-0

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Φαντάσματα της Νύχτας στο Ποτάκετβιλ

Μια νύχτα τις προάλλες ονειρεύτηκα ότι καθόμουν στο πεζοδρόμιο στη Μούντυ Στριτ, στο Ποτάκετβιλ, στο Λόουελ της Μασσαχουσέττης, με χαρτί και μολύβι στο χέρι κι έλεγα μέσα μου «Να περιγράψεις το ρυτιδιασμένο κατράμι σ' αυτό εδώ το πεζοδρόμιο, κι επίσης τους σιδερένιους πασσάλους του Ινστιτούτου Υφαντουργίας, και το κατώφλι όπου πάντοτε καθόσασταν εσύ κι ο Λίγδας και ο Κάπα Τζέι και μη σταματήσεις να σκέφτεσαι λέξεις κι όταν όμως σταματήσεις σταμάτα μονάχα για να σκεφτείς την εικόνα καλύτερα – κι άσε λεύτερο το μυαλό σου να παρασυρθεί σε τούτο το γραπτό».

Μόλις λίγο πριν κατηφόριζα τον λόφο ανάμεσα στην Γκέρσομ Άβενιου και σ' εκείνο τον φασματικό δρόμο όπου ζούσε ο Μπίλλυ Αρτό, προς το γωνιακό μαγαζάκι του Μπλέξαν, όπου τις Κυριακές στέκονταν εκεί οι ωραίοι τύποι με τα κυριακάτικα τους μετά την εκκλησία καπνίζοντας, φτύνοντας, ο Λίο Μάρτιν να λέει στον Σόννυ Άλμπερτζ ή στον Τζο Πλαφ «Eh, batêge, ya faite un grand sarman s'foi icite» – («Μα τον Άγιο, τούτη τη φορά το πήγε το κήρυγμα μακριά»), και ο Τζο Πλαφ, προγναθικός, μισή μερίδα, αθόρυβα ρωμαλέος, φτύνει στη λιθόστρωτη Γκέρσομ και βαδίζει προς το σπίτι του για το πρόγευμα δίχως να σχολιάσει (ζούσε με τις αδελφές του και με τους αδελφούς

του και τη μάνα του γιατί τους είχε πετάξει όλους ο γέρος του έξω –«Που να βρείτε τα οστά μου υπό βροχή!»– για να ζήσει σαν ερημίτης μες στις νύχτας του το σκότος.

Τον Δόκτορα Σαξ εγώ πρώτη φορά τον είδα με τα παιδιότερα χαρακτηριστικά του, νωρίς στην Καθολική παιδική ηλικία – θάνατοι, κηδείες, το σάβανο, η σκοτεινή μορφή στη γωνία όταν εσύ κοιτάζεις το φέρετρο με τον νεκρό στο πένθιμο σαλόνι του σπιτιού με την πόρτα ανοιχτή κι ένα φριχτό πορφυρό στεφάνι πάνω της. Οι μορφές των τεθλιμμένων που κουβαλούν το φέρετρο στους ώμους τους και βγαίνουν από ένα σπίτι μια νύχτα βροχερή με τον τεθνεώτα κύριο Γιάιπ μέσα του. Το άγαλμα της Αγίας Θηρεσίας που στρέφει το κεφάλι της σ' ένα παλιό Καθολικό φιλμ από τα χίλια εννιακόσια είκοσι όπου η Αγία Θηρεσία χιμάει μ' ένα αμάξι στην πόλη περνώντας ξυστά αποδώ κι αποκεί όπως το οδηγεί ριψοκίνδυνα με τον τρόπο του W. C. Fields ο νεαρός θρήσκος ήρωας ενώ η κούκλα (όχι η ίδια η Αγία Θηρεσία αλλά η νεαρή κυρία που τη συμβολίζει) κατευθύνεται προς την αγιοσύνη της με μάτια διάπλατα απ' τη δυσπιστία. Είχαμε ένα αγαλματάκι της Αγίας Θηρεσίας στο σπίτι μας – στη Γουέστ Στριτ είδα να στρέφει το κεφάλι της προς το μέρος μου – μες στη σκοτεινιά. Πιο νωρίς, πάλι, η αναπαράσταση, τα Πάθη του Ιησού Χριστού στα σάβανα και στα άμφιά του που μαρτυράει στον Σταυρό για τους Κλέφτες και τους Ενδεείς – ήταν και στου κρεβατιού μου το πόδι μια νύχτα του Σαββάτου σκοτεινή (στο διαμέρισμα του δευτέρου ορόφου στη Χίλντρεθ & Λίλι) – ή Αυτός ή η Παρθένος Μαρία με φεγγερό το πλάι του προσώπου να έχουνε σκύψει πάνω από το κρεβάτι μου και να το λικνίζουν. Την ίδια εκείνη νύχτα ένα ξωτικό, ένα πολύ

χαρωπό φάντασμα σταλμένο από τον Άγιο μας Βασίλη ήρθε και κοπάνησε κι έκλεισε την πόρτα· δε φύσαγε· η αδελφή μου έκανε το λουτρό της στο ρόδινο μπάνιο της σαββατιάτικης σπιτικής θαλπωρής, και η μητέρα μου της έτριβε την πλάτη ή έβαζε τον Γουέιν Κινγκ στο παλιό μαονένιο ραδιόφωνο ή έριχνε μια ματιά στο κόμικ *Μάγκι και Τζιγκς* που μόλις το έφεραν τα πιτσιρίκια απέξω (τα ίδια που έτρεχαν ανάμεσα στα κόκκινα τούβλινα κτίσματα στο κέντρο της πόλης στο κινέζικό μου μυστήριο) κι έτσι φώναξα «Ποιος κοπάνησε την πόρτα μου (Qui a farmez ma porte?)» κι αυτά είπαν κανέννας («Parsonne voyons donc») – και κατάλαβα ότι μ’ έχουν κυριέψει στοιχειά αλλά δεν είπα τίποτα· λίγο αργότερα είδα εκείνο το φριχτό όνειρο με το κατακόκκινο καθιστικό που κροτάλιζε, που ήταν φρεσκοβαμμένο με ένα αλλόκοτο κόκκινο βερνίκι του 1929 και είδα στο όνειρο λοιπόν όλους εκείνους τους χορούς και τα κροταλίσματα σαν από σκελετούς επειδή ο αδελφός μου ο Ζεράρ τα στοίχειωνε όλα αυτά και είδα στο όνειρό μου ότι ξυπνούσα ουρλιάζοντας πλάι στο γραμμόφωνο στο διπλανό δωμάτιο με τα χαρακτηριστικά της φίρμας *His Masters Voice* στο καφετί ξύλο – η μνήμη και το όνειρο είναι αναμειγμένα σε τούτο το τρελό σύμπαν.

2

Στο όνειρο με το ρυτιδιασμένο κατράμι του δρόμου στη γωνία είδα, στοιχειωμένα, τη Ρίβερσαϊντ Στριτ όπως έφτανε στη Μούντυ και μετά στις μυθώδεις πλούσιες σκοτεινιές της Σάρα Άβενιου και της Ρόουζμοντ της Μυστηριώ-

δους... Ρόουζμοντ: η συνοικία η χτισμένη στις άκριες του ποταμού που πλημμυρίζουν και στις απαλές πλαγιές που ανηφορίζουν από την αμμουδιά, τα λιβάδια με τα κοιμητήρια και τα στοιχειωμένα όλο φαντάσματα χωράφια των ερημιτών του Λάξυ Σμιθ και του Μιλ Ποντ τόσο τρελά που είναι – στο όνειρο μονάχα φαντάστηκα τα πρώτα σκαλιά που ανηφόριζαν από κείνο το «ρυτιδιασμένο κατράμι», μόλις στρίβεις στη γωνία, να βλέπεις τη Μούντυ Στριτ στο Λόουελ – όπως κατευθύνεται ίσια στο Ρολόι του Δημαρχείου (με την ώρα) και κόκκινες κεραίες στης πόλης το κέντρο και το κινέζικο εστιατόριο και τα φώτα νέον στην Κέρνι Σκουέρ μες στη Νύχτα της Μασσαχουσέττης· και μετά μια ματιά στα δεξιά στη Ρίβερσαϊντ Στριτ που πάει να κρυφτεί στα πλούσια σνομπροάστια με τα τρελόσπιτα των προέδρων της Αδελφότητας της Υφαντουργίας (Ω! –) και των γηραιοκόριτσων Ασπρομαλλουσών Κυριών, κι ο δρόμος άξαφνα ξεπροβάλλει από όλες αυτές τις γνώριμες αμερικανικές πελούζες και τις πόρτες με τη σήτα και τις δασκαλίτσες που έχουν βγει από την ποίηση της Έμιλυ Ντίκινσον και που κρύβονται ντροπαλά πίσω από δαντελένιες κουρτίνες στα παράθυρα μες στη δίχως ψιμύθια θεατρικότητα του ποταμού όπου η γη, η βραχώδης της Νέας Αγγλίας γη με τις όχθες τις ψηλές και τις απόκρημνες που χαμηλώνουνε για να φιλήσουνε του Μέριμακ το χείλος, με τους ορμητικούς του βρυχηθμούς, πάνω από τον σάλο και τα βράχια προς τη θάλασσα, ο φαντασμαγορικός και μυστηριώδης από το χιόνι Βορράς, ένα αντίο – βάδισα στα αριστερά, πέρασα το άγιο το κατώφλι όπου ο Κάπα Τζέι και ο Λίγδας κι εγώ κρεμόμασταν καθιστοί μες στο μυστήριο που τώρα βλέπω να αγκαλιώνει, ν' αγκαλίζει, σε

κάτι πέρα από το Τρελό μου Ποίημα, πέρα από την Τέχνη και τη Χλωμάδα μου, στο μυστήριο αυτού που έχει ο Θεός κάνει με τον Χρόνο μου – ενδιαίτημα στη γωνιά με το ρυτιδιασμένο κατράμι, τέσσερις όροφοι ύψος, με μιαν αυλή, με μπουγάδες απλωμένες, με μανταλάκια, με μύγες να φτεροκοπούνε ηχηρά στο φως του ήλιου (ονειρεύτηκα ότι έμενα σ' αυτό το ενδιαίτημα, με νοίκι φτηνό, με θέα ωραία, με έπιπλα άνετα και φίνα, η μάνα μου να είναι ευτυχισμένη, ο πατέρας μου να «έχει βγει για χαρτιά», ή ίσως να την έχει αράξει χωρίς μιλιά στην πολυθρόνα και να συμφωνεί μ' όσα λέμε, στο όνειρο) – Και την τελευταία φορά που ήμουν στη Μασσαχουσέττη στεκόμουν στην κρύα νύχτα του χειμώνα και κοίταζα την Κοσμική Λέσχη και έβλεπα τώντι τον Λίο Μάρτιν ν' ανασαιίνει μες στην ομίχλη πηγαίνοντας να παίξει μπιλιάρδο μετά το γεύμα όταν ήμουν μικρούλης, και πρόσεξα επίσης το γωνιακό ενδιαίτημα γιατί οι φτωχοί οι Γαλοκαναδοί το αίμα μου από τότε που Ο Θεός Μού Έδωσε Ζωή άναβαν μουντές ηλεκτρικές λάμπες μες στην καφετιά μουντή λάμψη στην κουζίνα με το Καθολικό καλεντάρι στην πόρτα της τουαλέτας (Αχ Εγώ), ένα θέαμα όλο θλίψη και μόχθο – οι σκηνές της παιδικής μου ηλικίας – Στο κατώφλι ο Κάπα Τζέι, ο Κώστας Τζ. Ρηγόπουλος, και η αφεντιά μου, δηλαδή ο Τζάκυ Ντουλουόζ, ντόπιο αστέρι του μπέιζμπολ της αλάνας και μέγας αληταράς· και ο Λίγδας, ο Άλμπερτ Λόζον, το Ανθρώπινο Βούλιαγμα (είχε ένα στήθος βουλιαγμένο), ο Πιτσιρικάς Λίγδας, ο Παγκόσμιος Πρωταθλητής Φτυσίματος, και μερικές φορές και ο Πολ Μπολντιέ ο πίτσερ μας και βλοσυρός οδηγός αργότερα της κάθε σαραβαλιασμένης της εφηβικής μας τρέλας –

«Κράτα σημειώσεις, κράτα σημειώσεις, όλα αυτά σημείωσέ τα, όλα, όλα», να λέω μέσα μου στον ύπνο μου, «όταν περάσεις το κατώφλι κοίτα πολύ καλά τον Κώστα Ρηγόπουλο, τον Τζάκυ Ντουλουόζ και τον Λίγδα».

Τους βλέπω τώρα στη Ρίβερσαϊντ Στριτ μες στου σκοταδιού τις διακυμάνσεις.

3

Εκατοντάδες άνθρωποι σουλατσάρουν στον δρόμο, στο όνειρό μου... είναι Σάββατο βράδυ ξημερώματα Κυριακή, όλοι τρέχουν στο Κλο-Σολ – Στο κέντρο της πόλης, στα πραγματικά ρεστοράν της πραγματικότητας, η μάνα μου κι ο πατέρας μου, σαν σκιές σ' ένα φαγάδικο με το μενού στα χέρια πλάι σ' ένα παράθυρο με κουρτίνες από τη δεκαετία του 1920 να κρέμονται βαριά πίσω τους, όλα να 'ναι μια διαφήμιση που λέει «Σας ευχαριστούμε, ελάτε πάλι να φάτε και να πιείτε και να χορέψετε στου Ρον Φου, Μάρκετ Στριτ 467, Ρότσεστερ» – τρώνε στου Τσιν Λι, είναι παλιός οικογενειακός φίλος, με ήξερε κι εμένα, μας έδωσε ξεραμένο λίτσι για τα Χριστούγεννα, μια φορά κι ένα πολύ ωραίο κινέζικο βάζο (τοποθετημένο πάνω στο βαθύχρωμο πιάνο με τις μαυρίλες μες στο σαλόνι και τους αγγέλους με σκονισμένα πέπλα με περιστέρια, ο καθολικισμός της σκόνης σαν σμήνος, και των σκέψεών μου)· είναι το Λόουελ, έξω από τα διακοσμημένα κινέζικα παράθυρα βρίσκεται η Κέρνι Σκουέρ που σφύζει από ζωή. «Μα το Θεό», λέει ο πατέρας μου χτυπώντας απαλά την κοιλιά του, «καλά φάγαμε!».

Περπάτα απαλά, φάντασμα.

4

Ακολούθησε τα μεγάλα τα ποτάμια στους χάρτες της Νότιας Αμερικής (αποκεί μας έρχεται ο Δόκτωρ Σαξ), εντόπισε τους Πουτουμάγιος σου σε μια συμβολή του ποταμού Νάπο που είναι του Αμαζόνιου παραπόταμος, χαρτογράφησε τις απίστευτες απροσπέλαστες ζούγκλες, τους εκπληκτικούς ποταμούς στα νότια, κοίταξε αυτό τον πελώριο γάντζο που είναι η ήπειρος που κυρτώνεται από την Αρκτική ίσαμε την Ανταρκτική – για μένα ο Ποταμός Μέριμακ ήταν ένας Νάπο μεγάλης σημασίας για την ήπειρο... για την ήπειρο της Νέας Αγγλίας. Τρεφόταν από μια φιδίσια πηγή σαν να είχε κρυφό στόμαχο και ήταν πλατύς, πήγαζε από την κρυμμένη υγρή περιοχή, κι έφτανε εδώ, και λεγόταν Μέριμακ, ναι, εδώ, στους οφιοειδείς καταρράκτες Γουέρ και Φράνκλιν, στη λίμνη Γουινιπεσόκι (με τα νορδικά της πεύκα) (και το όλο άλμπατρος μεγαλείο), με το Μάντσεστερ, με το Κόνκορντ, με το Πλουμ Άιλαντ από Αμνημονεύτων Χρόνων.

Η εκκωφαντική σιγή του ύπνου μας τις νύχτες –

Τον άκουγα τον ποταμό να ανυψώνεται από τα βράχια βρυχώμενος, να ολολύζει όλος νερό, σπραλς, σπραλς, ουμ, ουμ, ζουου, όλη τη νύχτα ο ποταμός να λέει ζουου, ζουου, τα αστέρια να είναι θαρρείς στερεωμένα στων σπιτιών τις στέγες σαν καμωμένα από μελάνι. Ο Μέριμακ, σκοτεινό όνομα, να απλώνεται σε κοιλάδες σκοτεινές: το δικό μου το Λόουελ είχε τα μεγάλα δέντρα από την αρχαιότητα στον βραχώδη βορρά να σείονται πάνω από χαμένες αιχμές από βέλη και ινδιάνικα σκαλπ, τα βότσαλα της ακτής με τους λόφους του σχιστόλιθου είναι γεμάτα με κρυμμένες χά-

ντρες και τα έχουν περπατήσει ξυπόλυτοι Ινδιάνοι. Ο Μέριμακ έρχεται ορμητικά από έναν βορρά αιωνιοτήτων, καταρράκτες να κατουράνε σε προεξοχές, χαραγματιές, και αφρούς σε βράχους, κοφτερούς, και κυλάει συνοφρυωμένος προς τις λαχανίδες, που ήρεμες είναι μαζεμένες μέσα σε τρύπες ανάμεσα στις πέτρες τις αιχμηρές (βουτούσαμε αποκεί, γδέρναμε τα πόδια μας, βρόμικοι κοπανατζήδες κι αλητάκοι μες στο καλοκαιρινό απόγευμα), βράχια γεμάτα άσχημες μαραμμένες παραφυάδες που δεν ήσαν εδώδιμες, και ακαθαρσίες απ' τα βρομόνερα των υπονόμων, και μπογιές, και κατάπινες κάμποσο νερό που σ' έπνιγε – Μεσ στη φεγγαρόλουστη νύχτα βλέπω τον Μεγάλο Μέριμακ ν' αφορίζει και να γίνεται σαν χίλια λευκά άτια πάνω στις τραγικές πεδιάδες. Όνειρο: ξύλινες σανίδες στη Γέφυρα της Μούντυ Στριτ να διαλύονται και να πέφτουν, να αιωρούμαι σε μαδέρια πάνω από φρενιασμένα άσπρα άτια μες στο βρυχώμενο κάτω μέρος – βογκώντας προς τα εμπρός, στρατιές και ιππικό του Εύφυτου Ευδρόνικου Βασιλέα να κουλουριάζονται και να μπουκλώνονται σαν έργο καλλιτέχνη, και με αργιλώδη χιονάτα σαν των ψυχών καμπυλόγραμμα ελικοειδή σχεδιάσματα και τινάγματα σαν και των πετεινών στο μπροστινό μέρος.

Με τρώμαζαν εκείνα τα κύματα, εκείνα τα βράχια –

5

Ο Δόκτωρ Σαξ ζούσε στο δάσος, δεν ήταν της πόλης πλάσμα. Τον βλέπω να σιμώνει αγέρωχα παρέα με τον απίστευτο Γιάννη Πιρούνη, δασόβιο του βρομότοπου, ηλίθιο,

χαχανιάρη, φαφούτη-τσακισμένο-ζαβολιάρη, τσουρουφλισμένο μπουμπούνα απ' τις πυρές, πιστό και αφοσιωμένο σύντροφο και συνοδοιπόρο στους μεγάλους τους περίπατους της παιδικής ηλικίας – Η τραγωδία του Λόουελ και του Φιδιού Σαξ είναι στο δάσος, στον κόσμο ολόγυρα –

Το φθινόπωρο υπήρχαν μεγάλες μαραμμένες εκτάσεις στις λοφοπλαγιές που κατηφόριζαν προς τον Μέριμακ γεμάτες όλες σπασμένα πεύκα και καστανιές, φθινόπωρο, και η σφυρίχτρα μόλις σφύριξε διαπεραστικά για να σημειώσει τη λήξη της τρίτης περιόδου στο χειμερινό, Νοέμβρη μήνα, γήπεδο όπου πλήθη, κι εγώ μαζί, κι ο πατέρας, στεκόμασταν και βλέπαμε θορυβώδεις συμπλοκές στις ημιεπαγγελματικές απογευματινές αναμετρήσεις όπως στην εποχή του γερο-Ινδιάνου Τζιμ Θορπ, βουητό, τάτσνταιουν. Υπήρχαν ελάφια στο δάσος Μπιλλερίκα, ίσως και κάνα δυο στο Ντρέικετ, τρία ή τέσσερα, και έχει και μιαγωνιά για τους κυνηγούς στην αθλητική σελίδα της η εφημερίδα *Lowell Sun*. Μεγαλειώδη πυκνά κρύα πεύκα τα πρωινά του Οκτώβρη όταν άνοιγαν πάλι τα σχολεία και είχαμε πάλι μήλα να φάμε, έστεκαν γυμνωμένα μες στη βορινή κατήφεια περιμένοντας την πλήρη απογύμνωση. Τον χειμώνα ξεχείλιζε μες στον πάγο του ο ποταμός Μέριμακ· εκτός από μια λεπτή λωρίδα στη μέση όπου ο πάγος έσπαγε εύκολα κι έβλεπες κρυστάλλους από το ρεύμα του ποταμού όλη η στριφογυριστή λεκάνη της Γέφυρας στη Ρόουζμοντ και στην Έικεν Στριτ ήταν γερή και επίπεδη και μπορούσαν να κάνουν πατινάζ ολόκληρες παρέες που αν ήθελες τις έβλεπες μ' ένα τηλεσκόπιο μες στις ριπές του ανέμου ενώ στη μεριά του βρομότοπου στη Λέικβιου μικρές μορφές στις ολοχιόνιστες εκτάσεις εγχλωβίζονται στον όλο κύ-

κλους κόσμο του λευκού χιονιού. Ένα γαλάζιο πριόνι ανοίγει μια χαρακιά στον πάγο. Αγώνες χόκεϊ καταβροχθίζουν τη φωτιά όπου είναι συναγμένα τα κορίτσια, ο Μπίλλυ Αρτό με σφιγμένα τα δόντια τσακίζει το μπαστούνι του αντιπάλου με μια κλοτσιά με το παπούτσι του που έχει καρφιά μες στο εχθρικό αγριοκοίταγμα των χειμωνιάτικων ημερών των αγώνων, ενώ πηγαίνω προς τα πίσω σ' έναν κύκλο με σαράντα μίλια την ώρα κυνηγώντας διαρκώς τον δίσκο του χόκεϊ ώσπου τον χάνω σ' ένα γκελ και οι άλλοι αδερφοί Αρτό σπεύδουν φύρδην μίγδην μ' ένα κροτάλισμα του Ντιτ Κλάπερς να χιμήξουν στη συμπλοκή –

Ο ίδιος ο τραχύς ο ποταμός, ο φουκαράς ο ποταμός, τον Μάρτιο λιώνει, φέρνει τον Δόκτορα Σαξ και τις νύχτες τις βροχερές του Κάστρου.

6

Μελαγχολικές παραμονές γιορτών, σιμώνουν κι έρχονται Χριστούγεννα, να στραφταλίζουν όλα στην πόλη όλη, σχεδόν σε όλο της το εύρος και το μήκος, σ' ό,τι μπορώ να δω από την αλάνα πίσω από την Ύφαντουργία ύστερα από μιαν εκπομπή που ακούμε το απόγευμα της Κυριακής, φτάνει η ώρα του δείπνου, το ροστιμπίφ να περιμένει, ή το ragout d'boulette, ο ουρανός όλος αλησμόνητος, να μοιάζει ακόμα πιο ψηλός χάρη στον ξηρό πάγο του χειμωνιάτικου βλοσυρού βλέμματος του καιρού, ο αέρας να είναι διυλισμένος καθάριος, όπως φαίνεται πάντα τέτοιες ώρες πάνω από τις αλέες με τα τούβλινα κτίσματα και τους μαρμάρινους χώρους στην Αίθουσα Διαλέξεων και Συναυ-

λιών του Λόουελ, και να 'ναι χιονισμένα τα ρείθρα στους κόκκινους δρόμους της λύπης, και πουλιά να πετάνε την ώρα τη χαμένη του δείπνου στο Λόουελ και να κατευθύνονται προς έναν πολωνικό φράχτη για να βρουν φίχουλα να φάνε – δεν είχα ακόμη εκείνη την αντίληψη για το Λόουελ που ήρθε μεταγενέστερα, για το Λόουελ με τα ξέφρενα μεσάνυχτα κάτω από τα απογυμνωμένα πεύκα στο γοργό φεγγάρι, μ' ένα σάβανο ν' ανεμίζει στον αέρα, ένα φαναράκι, στο χρώμα ένα θάψιμο, στο χρώμα ένα σκάψιμο, με ξωτικά, με άξονες τροχών γεμάτοι γράσα να επιπλέουν στα νερά του ποταμού και το φεγγάρι να γυαλίζει σ' ενός αρουραίου το μάτι – το Λόουελ, ο Κόσμος, να τι βρίσκεις.

Ο Δόκτωρ Σαξ κρύβεται στη γωνιά του μυαλού μου.

ΔΡΑΣΗ: Μια σκιά που η νύχτα την κρύβει αθόρυβα και φευγαλέα κινείται στην άκρη της αμμουδιάς.

ΗΧΟΣ: Ένα σκυλί γαβγίζει μισό μίλι μακριά· ακούγεται το ποτάμι.

ΜΥΡΩΔΙΑ: Γλυκιά δροσιά της αμμουδιάς.

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ: Καλοκαιρινή παγωνιά της νύχτας.

ΜΗΝΑΣ: Τέλη Αυγούστου, η μπάλα τέλος, το μπέιζμπολ τέλος, δεν έχει πια σκοραρίσματα πάνω από το κέντρο του μυστηρίου της άμμου το Τσίρκο μας, ο αγωνιστικός μας χώρος στην άμμο, όπου παίζαμε τα ματς του μπέιζμπολ μες στο κοκκινωπό το σούρουπο – τώρα θα έχουμε το πέταγμα της κουρούνας που ρεκάζει το φθινόπωρο, που κρώζει προς τον τάφο της στα πεύκα της Αλαμπάμας.

ΥΠΟΘΕΣΗ: Ο Δόκτωρ Σαξ έχει μόλις φύγει από την όχθη και έχει πάει να πέσει για ύπνο.

7

Από τη γωνία με το ρυτιδιασμένο κατράμι η Μούντυ Στριτ αρχίζει την ανηφόρα της προς τα προάστια μέσα από τα σαν το αλάτι κτίσματα του Ποτάκετβιλ για να φτάσουν σε μια ελληνική μεριά στα σύνορα του Ντρέικετ με τα άγρια δάση που περιβάλλουν το Λόουελ όπου Έλληνες παλαίμαχοι από την Κρήτη σε αμερικανικές δουλειές τρέχουν μαύρα χαράματα μ' έναν κουβά για την κατσίκα στο λιβάδι – Τίγρεις του Ντρέικετ έτσι λένε το Λιβάδι, εκεί τα καλοκαίρια κάνουμε αχανή πρωταθλήματα μπέιζμπολ σ' ένα γκριζωπό βροχερό μέρος στους Τελικούς, Σεπτέμβριο μήνα, ο Λίο Μάρτιν να είναι ο πίτσερ, ο Τζιν Πλαφ να είναι στην άμυνα, ο Τζο Πλαφ (μες στην τσίρλα της ομίχλης) να παίζει προσωρινά στα δεξιά (αργότερα ο Πολ Μπολντιέ πίτσερ, και ο Τζακ Ντουλουόζ κέντρο, μια μεγάλη ομοβροντία όλοι εκεί παρόντες στην ώρα μας όταν το καλοκαίρι γίνεται κάψα και σκόνη ξανά) – η Μούντυ Στριτ φτάνει στου λόφου την κορυφή και επιβλέπει εκείνα τα ελληνικά αγροκτήματα και περνάει ανάμεσα από δίπατα ξύλινα μπανγκαλόου μες στις μελαγχολικές άκρες του Μάρτη ενώ ο γερο-Νοέμβρης χτυπάει τη βέργα του στο περίγραμμα ενός λόφου μες στο ασημένιο σούρουπο, ενώ ακούγεται κρώξιμο. Οι Τίγρεις του Ντρέικετ απλώνονται εκεί, χωράφια μ' έναν πέτρινο τοίχο από πίσω, και δρομάκια προς το Ρυάκι των Πεύκων, το άγριο σκοτεινό Λόουελ καταδικασμένο να με καταπίνει έτσι *croign of holobaws* – η Μούντυ Στριτ εκεί όπου αρχίζει μ' ένα κρησφύγετο κλεφτών κοντά στο Δημαρχείο και καταλήγει ανάμεσα σε παίκτες του μπέιζμπολ του ανεμοδαρμένου

λόφου (όλο βρυχηθμούς όπως στο Ντένβερ, στη Μινεάπολη, στο Σέιντ Πολ, με τις δραστηριότητες δέκα χιλιάδων ηρώων του σφαιριστηρίου, του γηπέδου και της αυλής) (άκου τους κυνηγούς να κοπανάνε τα όπλα τους σε καχεκτικούς μαύρους θάμνους, να φτιάχνουνε καλύμματα από δέρμα ελαφιού για τα αμάξια τους) – ανηφορίζει το λοιπόν η Μούντυ Στριτ, περνάει την Γκέρσομ Άβενιου, τη Μάουντ Βέρνον Στριτ, και πάει παραπέρα για να χαθεί στο τέλος της γραμμής του τραμ, εκεί που αλλάζουνε οι ράγες τον καιρό του τραμ, τώρα μέρος όπου ο οδηγός του λεωφορείου κοιτάζει το κίτρινο ρολόι στον καρπό του – χάσιμο στα δάση με τις σημύδες την εποχή της κουρούνας. Εκεί μπορείς να στρίψεις και ν' αγκαλιάσεις με το βλέμμα όλο το Λόουελ, μια ξερή τσουχτερά κρύα νύχτα ύστερα από μια χιονοθύελλα σφοδρή, μες στην έντονη γαλάζια νύχτα που χαράσσει το γέρικο ρόδινο πρόσωπό του το ρολόι του Δημαρχείου προς του ουρανού τα δαμάσκηνα εκείνα τα αστέρια που λάμπουν· από το Μπιλλερίκα φύσηξε ο αγέρας φέρνοντας ξηρούς ανέμους του ηλίου πάνω στα υγρά σύννεφα της χιονοθύελλας που έφεραν την καταιγίδα και τα χαμπέρια· βλέπεις όλο το Λόουελ...

Επέζησε απ' την καταιγίδα, ολόλευκο και ακόμη σε ένταση.

8

Κάποια από τα τραγικά μου όνειρα της Μούντυ Στριτ στο Ποτάκετβιλ μια Φασματική Νύχτα του Σαββάτου – τόσο απροσπέλαστα και αδιανόητα – μικρά παιδιά να χοροπη-

δάνε ανάμεσα στους μεταλλικούς πασσάλους της γωνιάς με το ρυτιδιασμένο κατράμι και να φωνάζουν στα γαλλικά – Στα παράθυρα στημένες οι μανάδες να κοιτάνε, να επιβλέπουν και τα σχόλια στραβομουτσουνιάζοντας «Cosse tué pas l'cou, ey?» (Κοίτα μη σπάσεις τον λαιμό σου, ε;). Σε μερικά χρόνια μετακομίσαμε εκεί στην Ύφαντουργία και να μια σκηνή γεύματος με λιγδιάρικα χάμπουργκερ με κρεμμύδια και κέτσαπ· εκείνο το φριχτό κτίσμα με τις βεράντες που καταρρέουν στα όνειρά μου ενώ στην πραγματικότητα κάθε βράδυ η μητέρα μου καθόταν εκεί έξω στη βεράντα σε μια καρέκλα, με το ένα πόδι μέσα στο σπίτι από φόβο μην τυχόν και η μικρή βεράντα με όλα της τα πράγματα και τα καλώδια και τα σύρματα και τα εύθραυστα μικρά υποστηρίγματά της πέσει και γίνει κομμάτια. Το διασκέδαζε κάπως η μάνα μου. Έχουμε μια φωτογραφία της που τη δείχνει να χαμογελάει σ' αυτό το αδιανόητο απόγειο του επιάλτμ' ένα μικρό άσπρο σχυλάκι που είχε η αδελφή μου τότε –

Ανάμεσα σε τούτο το οίκημα και τη γωνία με το ρυτιδιασμένο κατράμι υπήρχαν κάμποσα άλλα κτίσματα που δεν είχαν και τόσο μεγάλο ενδιαφέρον για μένα γιατί δε βρίσκονταν απ' τη μεριά όπου βρισκόταν το μικρό ζαχαροπλαστείο όπου πήγαινα τακτικά όταν ήμουν παιδί και που έγινε αργότερα το καπνοπωλείο μου – ένα μεγάλο φημισμένο ντράγκστορ που το κουμαντάριζε ένας ασπρομάλλης αξιοσέβαστος Καναδός οικογενειάρχης με γυαλιά με ασημένιο σκελετό και με αδέρφια που είχαν επιχείρηση με παντζούρια και έναν νοήμονα, καλαίσθητο, πολύ ευπαθή αδελφό που χάθηκε αργότερα σε μια χρυσαφένια αχλή· αυτό το ντράγκστορ, του Μπουρζουά, που τόσο ενδιαφέ-

ρον είχε μέσα σ' ένα σύνολο από αδιάφορα κτίσματα, ήταν δίπλα σε ένα μανάβικο ολότελα λησμονημένο, στην πόρτα ενός οικήματος, σε μια αναφώνηση, σε μιαν αλέα (στενή, που οδηγούσε σε πρασιές πιο πίσω)· και το Εστιατόριο της Ύφαντουργίας με τζαμαρία, εκεί γερμένοι φαγάδες, και μετά το ζαχαροπλαστείο στη γωνία πάντοτε ύποπτο γιατί άλλαζε ιδιοκτήτη και χρώματα και το στοίχειωνε πάντα μια αμυδρή αύρα από τις ευγενικές ηλικιωμένες καθωσπρέπει κυρίες της Εκκλησίας της Αγίας Ιωάννας της Λωραίνης στη Μάουντ Βέρνον και την Κρόφορντ πάνω στον γκρίζο καθωσπρέπει λόφο του Presbitère, συνεπώς δε συχνάζαμε ποτέ σ' εκείνο το κατάστημα γιατί φοβόμασταν εκείνες τις κυρίες και εκείνη την καθωσπρέπει κατάσταση, εμάς μας άρεσαν τα πιο σκοτεινά μπελαλίδικα μαγαζιά σαν του Ντεστούς.

Αυτό ήταν το καφέ κατάστημα ενός αρρωστιάρη τύπου – λέγανε ότι είχε ακατονόμαστες αρρώστιες. Η μητέρα μου, οι κυρίες, τέτοιες ομιλίες, κάθε απόγευμα άκουγες φοβερούς καβγάδες και τσιρίδες πάνω από αφρούς σαν κύματα μεγάλους από ραπτικό ύφασμα και λάμπεις από βελόνες στο φως. Ίσως πάλι και να 'ταν τα κουτσομπολιά των πιτσιρικάδων που αυνανίζονταν σε σοκάκια με σπυράκια πίσω από το γκαράζ, φρικαλέα όργια και εκφυλισμός από τους αχρείους τσόγλανους της γειτονιάς που έτρωγαν άχυρα στην καθισιά τους (πού να ήταν όταν έτρωγα φασόλια;) και κοιμόντουσαν τις νύχτες μέσα σε μούμιες από κοτσάνια καλαμποκιών παρ' όλα τα φώτα από τους φακούς του ονείρου ενώ ο Γιάννης ο Πιρούνης ο ερημίτης της Ρόουζμοντ να βαδίζει καμαρωτά στις σειρές με τα καλαμπόκια με τη βέργα του και με το τενεκεδάκι που

έχει για πτυελοδοχείο και τα κουρέλια και ηλίθια χαχανίσματα στο μες στη νύχτα του ύπνου Ποτάκετβιλ με το ατίθασο πελώριο όνομα και τον απαλό Λόφο-της-Βαγδά-της-με-τις-στέγες-τις-γεμάτες-μπουγάδες-και-σύρματα...

«Pauvre vieux Destouches» τον έλεγαν καμιά φορά διότι παρά τις τρομερές φήμες για την υγεία του τον λυπόντουσαν για κείνα τα βλεννώδη μάτια και το σερνάμενο, άτονο βήμα, ήταν ο πιο αρρωστιάρης άνθρωπος στον κόσμο και είχε χαζά χέρια που κρέμονταν, χείλη, γλώσσα, όχισαν να είναι ηλίθιος αλλά σαν να είναι φιλήδονος ή αναίσθητος και πικραμένος απ' το δηλητήριο της συμφοράς... ένας γέρος χαραμισμένος, ιδέα δεν έχω τι βίτσιο, ναρκωτικό, πιόμα, αρρώστια, ελεφαντίαση, ή τι άλλο είχε. Κυκλοφορούσαν φήμες ότι έπαιζε με τα μπερμπελέρια των μικρών αγοριών – γύριζε εκεί πίσω στη σκοτεινιά και πρόσφερε καραμέλες, χαρτζιλίκια, αλλά μ' εκείνο το μουντό, άρρωστο, θλιμμένο και κουρασμένο πρόσωπο, δεν είχε πια σημασία – πιθανόν ψέματα ήσαν όλα αλλά όταν πήγα εκεί μέσα ν' αγοράσω το ζαχαρωτό μου σάστισα και σκιάχτηκα λες κι έμπαινα σε κάνα τεκέ με όπια. Αυτός καθόταν σε μια καρέκλα, βαριανασαίνοντας μ' έναν κτηνώδη τρόπο, σαν κρώξιμο από αγριόχηνά ήτανε· έπρεπε μόνος σου να πάρεις τις καραμέλες σου και να πας να του δώσεις το κέρμα στο άτονο χέρι του. Τους τεκέδες με το όπιο τους φανταζόμουν καθώς διάβαζα το περιοδικό *Η Σκιά* που το αγόραζα αποκειί. Έλεγαν ότι έπαιζε με τον μικρό Ζαπ Πλαφ... Ο πατέρας του Ζαπ ο Γέρος Ερημίτης είχε ένα υπόγειο γεμάτο με τεύχη της *Σκιάς* και κάποτε ο Τζιν Πλαφ μού έδωσε απ' αυτά (καμιά δεκαριά *Σκιές* και δεκαέξι *Σταρ Γουέστερν* και δύο ή τρία *Ο Πιστόλης Πιτ* που μ' άρε-

σε πάντα γιατί ο Πιστόλης Πιτ έμοιαζε εύκολος από το εξώφυλλο αν και ήταν δύσκολος στο διάβασμα) – το να αγοράζεις Σκιές από του Γέρου Λεπρού το ζαχαροπλαστείο είχε εκείνη τη χροιά του ανάκατου που επικρατούσε στην υπόγα του Πλαφ, υπήρχε μια παλιά καφετιά βουβή τραγωδία μέσα του.

Δίπλα στο ζαχαροπλαστείο υπήρχε ένα άλλο μαγαζί, πουλούσε κορδέλες, κυρίες που έραβαν τα απογεύματα με περούκες όλο μπούκλες πάνω σε κεφάλια ανδρείκελων με στρογγυλά γαλάζια μάτια και δαντέλα και καρφίτσες πάνω σ' ένα γαλάζιο μαξιλάρι... πράγματα που έχουν γίνει φαιά και καφετιά στου πατέρα μας την αποθήκη.

9

Το πάρκο πήγαινε ίσαμε τη Λεωφόρο Σάρα πλάι σε πίσω αυλές παλιών αγροικιών της Ρίβερσαϊντ Στριτ, μ' ένα μονοπάτι καταμεσής των χορταριών με τον μεγάλο τοίχο του γκαράζ στην Γκέρσομ (εραστές άφηναν λεκέδες και ήχους από υγρά που τινάζονται μέσα στην άγρια βλάστηση). Εκεί στο πάρκο, στο οδόστρωμα το λερό στη Λεωφόρο Σάρα, ένα περιφραγμένο χωράφι, κωνοφόρα, σημύδες, οικόπεδα που δεν ήσαν για πούλημα, κάτω από γιγάντια δέντρα της Νέας Αγγλίας, μπορούσες να κοιτάξεις τα αστέρια τα πελώρια μέσα από ένα τηλεσκόπιο από φύλλα καμωμένο. Εδώ ζούσαν οι οικογένειες, οι Ρηγόπουλοι, οι Ντεζαρντέν και οι Ζιρού, ψηλά στον χτισμένο λόφο, με θέα στην πόλη από το μέρος πίσω από την Ύφαντουργία, πολυκατοικίες του σκουπιδότοπου και της Κοιλάδας το αθάνατο κενό. Ω

μέρες φαιές στου Κάπα Τζέι! η μάνα του να λικνίζεται στην κουνιστή την πολυθρόνα της, με τα βαθύχρωμα ενδύματά της σαν φορέματα που είχαν οι ηλικιωμένες Μεξικανές μανάδες σε πέτρινα σπίτια μέσα που μύριζαν τορτίγια – και ο Κάπα Τζέι να κοιτάζει από της κουζίνας το παράθυρο, μέσα από τα δέντρα τα ψηλά, τη θύελλα, και την πόλη αμυδρά χαραγμένη σ’ όλο το λευκό με τον κόκκινο σωρό αποπάνω στο βλέμμα πίσω από το τζάμι, ο Κάπα Τζέι να βλαστημάει, ο Κάπα Τζέι να μουρμουρίζει «Τι κωλοζωή αναγκάζεται να ζήσει ένας άντρας σ’ αυτό τον κρύο βραχώδη κωλόκοσμο» (πάνω από τον ποταμό γκρίζοι ουρανοί και επερχόμενες καταιγίδες) και η μάνα του που δεν καταλαβαίνει γρι από αγγλικά και ούτε που τη νοιάζει τι λένε τα αγόρια στις απογευματινές τους χαζές ώρες μετά το σχολείο, η μάνα του λικνίζεται στην κουνιστή της πολυθρόνα με την ελληνική της βίβλο, λέγοντας «Θάλαττα! Θάλαττα!» – και στη γωνία του σπιτιού του Κάπα Τζέι μυρίζω την υγρή σκοτεινιά των Ελλήνων και φρικιώ στη σκέψη να είμαι στο αντίπαλο στρατόπεδο – των Θηβαίων, των Ελλήνων, των Εβραίων, των Νέγρων, των Μακαρονάδων, των Ιρλανδών, των Πολωνών... Ο Κάπα Τζέι στρέφει τα αμυγδαλωτά του μάτια προς εμένα, όπως την πρώτη φορά που τον είδα στην αυλή, τα στρέφει το λοιπόν τα αμυγδαλωτά του μάτια για τη φιλία – πριν απ’ αυτό πίστευα ότι οι Έλληνες είναι μανιακοί που παραληρούν.

Ο Κάπα Τζέι της παιδικής μου ηλικίας ο φίλος και ήρωας –

10

Στο Σέντραλβιλ γεννήθηκα, στο Ποτάκετβιλ είδα τον Δόκτορα Σάξ. Απέναντι στη μεγάλη λεκάνη στον λόφο – στη Λούπαϊν Ρόουντ, τον Μάρτιο του 1922, στις πέντε το απόγευμα ενός δειλινού κατακόκκινου, καθώς νυσταγμένες βρίσκονταν οι μπίρες με το βούλωμά τους ακόμη στα σαλόνι της Μούντυ και της Λέικβιου και ο ποταμός κυλούσε με όλα τα φορτία του σε πάγο πάνω από τις κοκκινισμένες λείες σαν μετάρσι πέτρες, και στην ακτή λιχνίζονταν τα καλάμια ανάμεσα σε στρώματα και στα άρβυλα του Χρόνου με λυμένα τα κορδόνια, και τεμπέλικες νιφάδες χιονιού να πέφτουν απαλά από φουσκωμένα κλαδιά των μαύρων αγκαθωτών λιγδερών πεύκων που ξεπαγώνουν, κι αποκάτω τα λιωμένα χιόνια της λοφοπλαγιάς να καλοδέχονται τις χαμένες ηλιαχτίδες και τα λιωμένα αυτά χιόνια να σμίγουν με του Μέριμακ τα βροχώμενα νερά – εκεί λοιπόν γεννήθηκα. Αναθεματισμένη στέγη. Πράξη αλλόκοτη. Όλος μάτια διάπλατα ήρθα για ν’ ακούσω του ποταμού το κόκκινο· το θυμάμαι εκείνο το απόγευμα, το αντιλήφθηκα μέσα από χάντρες κρεμασμένες σε μια πόρτα και μέσα από τις δαντελένιες κουρτίνες και το γυαλί μιας παγκόσμιας θλιμμένης χαμένης κόκκινης πραγματικότητας που είναι η κατάρα της θνητότητας... το χιόνι να λιώνει. Το φίδι τυλίχτηκε στον λόφο κι όχι στην καρδιά μου.

Ο νεαρός Δόκτωρ Σίμσον που έγινε αργότερα τραγικά ψηλός και γκριζομάλλης και δίχως αγάπη, να λέει κοφτά – «Θα ρρώ όλα θα πάνε κατ’ ευχάν, Άντζι», να τι είπε στη μητέρα μου που γέννησε τα δύο πρώτα της παιδιά, τον Ζεράρ και την Κατρίν, σ’ ένα νοσοκομείο.

